

СЕКЦІЯ 2. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА НАВЧАННЯ

УДК 371.33.336

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ЗНАТЬ ІЗ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ НА ЗАНЯТТЯХ ГЕОГРАФІЇ В ГІМНАЗІЇ

Барадія Н.Г., к. пед. н.,
науковий співробітник відділу навчання географії та економіки
*Інститут педагогіки
Національної академії педагогічних наук України*

У статті досліджено сутність фінансової грамотності, її вплив на готовність здобувачів освіти до сучасних соціально-економічних процесів в умовах сучасної економічної ситуації в Україні. Обґрунтовано інститут фінансової грамотності як основи формування фінансової культури та фінансової поведінки на заняттях географії у гімназії.

Ключові слова: *фінансова поведінка, фінансова грамотність, фінансова культура, фінансова просвіта.*

В статье исследована сущность финансовой грамотности, ее влияние на готовность соискателей образования к современным социально-экономическим процессам в условиях современной экономической ситуации в Украине. Обосновано институт финансовой грамотности как основы формирования финансовой культуры и финансового поведения на уроках географии в гимназии.

Ключевые слова: *финансовое поведение, финансовая грамотность, финансовая культура, финансовое просветительство.*

Baradiia N.G. PSYCHOLOGICAL-PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMATION OF KNOWLEDGE ON FINANCIAL GRAVITY AT THE WORK OF GEOGRAPHY IN HUMAN SCIENCES

The article examines the essence of financial literacy, its impact on the readiness of students to modern socio-economic processes in the context of the current economic situation in Ukraine. The institute of financial literacy as the basis for formation of financial culture and financial behavior at the lessons of geography in gymnasiums.

Key words: *financial behavior, financial literacy, financial culture, financial education.*

Постановка проблеми. Спрямування цивілізаційного вектора України на інтеграцію в єдиний європейський освітній простір вплинула на модернізацію змісту освіти, що розпочалась із впровадження нових підходів до формування освітніх та навчальних програм, пов'язаних із компетентнісно орієнтованим навчанням, оскільки воно має результативно-цільову спрямованість.

Відповідно до мети й завдань географічної освіти, предметна географічна компетентність здобувачів освіти визначається як здатність до застосування здобутих географічних знань, умінь і навичок, ціннісних установок та специфічного географічного мислення, сформованих на підґрунті здібностей і життєвого досвіду здобувачів освіти, які необхідні для оптимальної діяльності в навколишньому середовищі та успішної самореалізації в соціумі, передбачення наслідків такої діяльності та розв'язання власних життєвих завдань і проблем, облаштування особистого життя, формування у здобувачів освіти потреби у першій освіті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фінансова грамотність стає об'єктом активних наукових досліджень таких учених, як В. Геець, В. Ільїн, В. Кремінь, М. Кузнецов, К. Кутер, Е. Лусарді, Т. Люсей, О. Мітчелл, М. Овчинников, Л. Стахович, А. Столярова, Г. Шахназарян.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає у виявленні та аналізі психолого-педагогічних передумов формування знань із фінансової грамотності на уроках географії у гімназії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Компетентнісний підхід до навчання географії підкреслює діяльнісний складник результатів освіти та їхню практичну значущість у процесі набуття здобувачами освіти досвіду виконання практично-орієнтованих завдань. Оскільки практична робота здобувачів освіти як форма проведення занять із географії є необхідним засобом пізнання й певним етапом формування географічного мислення у здобувачів освіти, курс географії в гімназії має чітко

визначену практичну спрямованість, яка реалізується під час виконання практичних робіт, аналітичних завдань та досліджень, спрямованих на розвиток умінь і навичок роботи з географічними картами та іншими джерелами інформації, розв'язання географічних, економічних й соціально-економічних задач, здійснення порівняльного аналізу, проведення міні-досліджень, дискусій, семінарів, презентацій, експертиз, круглих столів, ділових ігор, творчих робіт, індивідуальних і колективних проектів. Мета використання таких форм і прийомів навчання може бути різною: контролюючою, навчальною, стимулюючо-мотиваційною, розвивальною, виховною тощо.

Формування комунікативної компетенції, загальнокультурної, проектно-технологічної компетентностей (здатність здобувачів освіти застосовувати знання, уміння та особистий досвід у предметно-перетворювальній діяльності) реалізується через перенесення акценту з інформаційно-накопичувальної спрямованості підручника для навчання на формування і розвиток здатності самостійно здобувати знання у процесі предметно-перетворювальної, пошуково-дослідницької практичної діяльності, застосовувати його як у навчальних, так і нестандартних творчих ситуаціях, які обіграватимуться на практиці під час організації та проведення уроків учителем [4].

Компетентнісно-орієнтовані завдання націлені на знаходження здобувача освіти способів їх розв'язання з обов'язковим використанням географічних знань, умінь та сформованих раніше науково-ціннісних установок. Застосування компетентнісно-орієнтованих завдань дає змогу вчителю географії досягати кількох дидактичних цілей одночасно: виявляти рівень сформованості та розвитку предметних географічних компетенцій, оцінювати їхню спроможність самостійно здобувати знання та обирати способи діяльності, формувати інтерес до географії та досвід творчої діяльності у процесі її вивчення. За рівнем складності такі завдання поділяються:

– завдання першого рівня – передбачають застосування базових географічних знань у знайомих чітко сформульованих ситуаціях. Це можуть бути закриті тестові завдання, однокрокові задачі, інтерпретації стандартних географічних позначень та даних, завдання на розпізнавання географічних об'єктів на картах тощо;

– завдання другого рівня складності передбачають встановлення зв'язків та інтеграцію географічних знань, умінь і навичок та науково-ціннісних установок різного те-

матичного спрямування. Для вирішення завдань цього рівня здобувачам освіти треба упорядковувати й застосовувати географічні знання та вміння у нестандартних ситуаціях, розв'язувати багатокрокові географічні задачі, читати карту тощо;

– третій рівень складності – це рівень міркувань. Завдання цього рівня ґрунтуються на здійсненні узагальнень, розв'язуванні проблем та обґрунтуванні висновків [10].

Тренувальні практичні роботи виконуються здобувачами освіти в класі під керівництвом вчителя або за наданим зразком із використанням інструктивних карток, пам'яток, індивідуально, у парі або групі. Закріплення і вдосконалення умінь може проходити не тільки в класі, але і в формі домашнього завдання, результати якого обговорюються в класі. За виконання навчальних і тренувальних робіт можна виставляти оцінки вибірково з урахуванням виконаного обсягу й якості роботи [7].

Підсумкові практичні роботи виконують контролюючу функцію, вони виконуються здобувачами освіти в класі самостійно й обов'язково оцінюються вчителем.

При підготовці до проведення практичної роботи особливу увагу необхідно звернути на організацію кожного її етапу: визначення місця на уроці для практичної роботи, джерел знань з урахуванням її змісту, форму відображення результатів діяльності здобувачів освіти.

Практичні роботи можуть виконуватися на різних етапах уроку. Тривалість практичних робіт встановлюється вчителем залежно від ступеня складності, кількості завдань та специфіки відповідної теми [11].

Програмою передбачено виконання досліджень, тематика яких може бути змінена вчителем у рамках вивчення відповідної теми. При виборі теми дослідження рекомендується враховувати регіональні особливості, навчально-методичне забезпечення та матеріально-технічне оснащення освітньої діяльності. Із запропонованої тематики досліджень здобувач освіти за бажанням вибирає 1–2 дослідження (впродовж року) та виконує його індивідуально або у групі. Результати дослідження презентуються й оцінюються вчителем [4].

«Посилення» практичної спрямованості курсу передбачає не тільки виконання практичних робіт і досліджень, а й використання методів, прийомів і технологій, спрямованих на формування умінь здобувачів освіти. У навчальному процесі необхідно постійно застосовувати способи практичного навчання здобувачів освіти, в роботі з аналізу різних джерел географічної інформації (планів, схем місцевості, карт, статистичних

матеріалів, геоінформаційних ресурсів), що і становить специфіку методики навчання географії в гімназії.

Із метою визначення відповідності результатів навчальної діяльності здобувачів освіти вимогам державного стандарту та навчальної програми проводиться тематичне оцінювання. При здійсненні тематичного оцінювання перевіряється ступінь засвоєння здобувачами освіти матеріалу теми або кількох тем із виставленням оцінок у класний журнал. Оцінка навчальних досягнень у порівнянні з традиційною системою оцінювання має бути більш змістовною, диференційованою та об'єктивною [3].

Ураховуючи мету вивчення курсу «Фінансова грамотність», його структуру і профіль навчання, при формуванні підсумкової оцінки доцільно враховувати не лише рівень теоретичних знань, а й набуті навички. Формами перевірки теоретичних знань можуть бути: усні відповіді за вказаною темою; реферати і есе за вказаною або обраною темою; відповіді на тестові завдання різних рівнів складності; аргументи при обговоренні актуальних фінансових проблем.

Перевірка набутих навичок може здійснюватися у процесі: розв'язання задач різних рівнів складності; оцінки результатів дослідження певних умов надання фінансових послуг; обґрунтування конкретних рішень при виконанні практичних завдань; аналіз вигідності умов надання різними фінансово-кредитними установами певних фінансових послуг [8].

Фінансова культура може бути визначена як інтегральна якість, що синтезує економічні знання та уміння, творчий потенціал особистості, її мотиваційно-ціннісне ставлення до фінансово-економічного аспекту майбутнього дорослого життя. Фінансово грамотний громадянин (член) сучасного суспільства має володіти умінням визначати економічну проблему елементарного чи складнішого рівня на основі спостереження побутового економічного життя, аналізувати економічну інформацію, робити певні економічні висновки [1].

Таким чином, виконання завдань, які визначені в блоках «Практична робота» і «Самостійна робота» навчальної програми курсу «Фінансова грамотність», передбачають обґрунтований вибір традиційних і нових засобів, форм і методів підготовки, які мають бути спрямовані на формування економічної культури та фінансової грамотності [14].

Основна мета, на досягнення якої спрямовано виконання завдань практичної і самостійної роботи, полягає у формуванні нового економічного мислення в умовах

ринкових відносин. Варто мати на увазі, що практичні завдання, передбачені навчальною програмою, здобувачі освіти виконують у повному обсязі, а результати і якість їх виконання оцінюються вчителем.

Важлива роль у формуванні фінансових знань здобувача освіти відводиться самостійній роботі як виду пізнавальної навчальної діяльності, коли послідовність мислення здобувача освіти, його розумові, практичні операції і дії залежать і визначаються самим здобувачем освіти. Присутність самостійної роботи в навчальному процесі вкрай потрібна, оскільки її виконання тренує волю здобувачів освіти, виховується їхня працездатність, увага і дисциплінованість.

Саме виконання самостійної роботи сприяє виробленню високої культури розумової праці, прагненню вникнути в суть питання, йти вглиб ще не вирішених проблем. У процесі такої праці найкраще виявляються індивідуальні здібності здобувачів освіти, їх нахили та інтереси, які сприяють розвитку вміння аналізувати факти і явища, вчать самостійного мислення, яке стимулює творчий розвиток і формування власної думки, поглядів та уявлень, особистої позиції. Крім того, виконання самостійної роботи передбачає оволодіння складними вміннями і навичками, бачення мети і змісту роботи, організацію власної самоосвіти, вміння по-новому підходити до вирішення завдань, пізнавальну і розумову активність і самостійність, схильність до творчості [5].

Висновки з проведеного дослідження. Отже, серед безсумнівних переваг пропонованого курсу варто назвати те, що кожна тема містить доступний виклад теоретичного матеріалу та способи його подачі з мінімумом професійної термінології, враховуючи початковий рівень знань здобувачів освіти в галузі економіки та фінансів. Також варто зазначити яскравий та унікальний наочний стиль. Кожна тема пояснюється просто і яскраво за допомогою знайомих кожному мультиплікаційних героїв, що збуджує інтерес до набуття знань та стимулює самостійні шукання учнів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вішнікіна Л.П. Компетентнісне навчання географії в основній школі: монографія. Полтава: ТОВ «АСМІ», 2017. 407 с.
2. Вішнікіна Л.П. Компетентнісно-орієнтовані завдання з географії / Л.П. Вішнікіна, І.О. Діброва. Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. III (32), Issue: 63. Budapest, 2015.
3. Вішнікіна Л.П. Компетентнісно-формульвальний урок географії. Науковий вісник Херсонського держав-

ного університету. Серія «Географічні науки»: Збірник наукових праць. 2016. Випуск № 5. С. 83–88.

4. Вішнікіна Л.П. Підручник географії як універсальний інтегрований засіб формування предметної географічної компетентності учнів / Л.П. Вішнікіна, О.М. Топузов. Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць / [ред. кол.; голов. ред. О.М. Топузов]. К.: Педагогічна думка, 2016. Вип. 17. С. 60–68.

5. Вішнікіна Л.П. Психодидактичні засади формування предметної географічної компетентності учнів / Л.П. Вішнікіна, О.М. Топузов. Український педагогічний журнал. 2016. № 2. С. 65–74.

6. Методичні рекомендації щодо викладання географії у 2017/2018 навчальному році. Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 09.08.2017 р. № 1/9–436.

7. Овсяк Н.В. Підручник як засіб формування економічної компетентності учнів. Проблеми сучасного підручника: зб. наук. пр. / Ін-т педагогіки НАПН України. К., 2010. Вип. № 1 (10). С. 68–72.

8. Пометун О.І. Теорія і практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліоте-

ка з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. К.: «К. І. С.», 2004. С. 16–25.

9. Самойленко В.М. Створення та застосування тестів у навчанні географії / В.М. Самойленко, Л.П. Вішнікіна. Педагогіка вищої та середньої школи: Збірник наукових праць. 2011. Випуск 32. С. 15–29.

10. Самойленко В.М., Топузов О.М., Вішнікіна Л.П., Діброва І.О. Дидактика географії: монографія (електронна версія). К.: Ніка-Центр, 2013.

11. Топузов О.М. Педагогічні технології як основа творчої діяльності вчителя географії / О.М. Топузов, Л.П. Вішнікіна. Педагогічний альманах: Збірник наукових праць / редкол. В.В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон: РІПО, 2011. Випуск 10. С. 52–57.

12. Філончук З.В. «Фінансова грамотність» у загальноосвітніх навчальних закладах Херсонської області. Економіка в школах України. 2014. № 10. С. 6–11.

13. Фінансова грамотність: навч. посібник / авт. кол.; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. К.: Фенікс, 2012. 312 с.

14. Фінансова грамотність: навч. посібник для вчителя / авт. кол.; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. К., 2013. 312 с.